

БЕЗПОСЕРЕДНІ ТА ОПОСЕРЕДКОВАНІ ЗАСОБИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Гринь О.Д.

канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра цивільно-правових дисциплін

У процесі пізнання та логічного мислення важливу роль відіграють різні форми умовиводів і типи знань, які відображають ступінь опосередкованості здобутої інформації. «Знання бувають безпосередні та опосередковані (висновкові). Безпосередніми називаються знання, здобуті за допомогою безпосереднього сприймання предметів або явищ. В істинності (або хибності) цих суджень ми переконуємося за допомогою живого споглядання предметів, не вдаючись до логічних доказів і міркувань. Безпосередні знання становлять незначну частину всіх наших знань. Основними знаннями є знання опосередковані...які ми виводимо з наявних, раніше здобутих знань» [1, с. 108]. Іншими словами, «безпосереднім називають умовивід, в якому висновок здійснюється із одного засновку. Опосередкованим називають умовивід, в якому висновок здійснюється із двох і більше засновків» [2, с. 141]. Таким чином, поділ умовиводів на безпосередні та опосередковані дозволяє точніше аналізувати логічні операції, що лежать в основі процесу будь-якого пізнання.

Окрім логіко-методологічного значення, зазначені поняття мають і глибший гуманітарний зміст: «Поняття «безпосереднє» та «опосередковане» уявляються не лише частиною філософської термінології, що намагається описувати свідомість людини в контексті світоустрою, але й мають більш широке культурологічне значення» [3, с.404], що дозволяє розглядати їх як універсальні інструменти для інтерпретації механізмів людського мислення, комунікації та пізнання загалом. Іншими словами, ці поняття виходять за межі суто філософського дискурсу, набуваючи міждисциплінарного характеру та застосовуються для осмислення процесів пізнання, сприйняття та комунікації в різних сферах культури, науки та права.

Формування правової культури є складним процесом, на який впливають як безпосередні, так і опосередковані засоби. Безпосередні засоби включають правову освіту, виховання та просвіту, які спрямовані на пряме формування правосвідомості громадян. Опосередковані засоби, такі як діяльність засобів масової інформації, культурні практики та соціальні інститути, впливають на правову культуру через створення відповідного соціального контексту та формування суспільних цінностей.

Формування правової свідомості та правової культури є складним багаторівневим процесом, що охоплює як безпосередні, так і опосередковані чинники впливу. У цьому контексті особливої уваги заслуговує класифікація заходів, запропонована М. Суходолею: «Пропонується класифікувати заходи

впливу на правосвідомість та правову культуру за вектором спрямування на два блоки, а саме: а) засоби безпосереднього впливу; б) засоби опосередкованого впливу... Виявлено, що опосередковані засоби підвищення правової свідомості та правової культури можна класифікувати на: 1) власне юридичні; 2) загальносоціальні; 3) соціально-економічні; 4) психологічні; 5) інформаційні; 6) організаційні» [4, с. 8].

Ця типологія дозволяє систематизувати впливи на правову культуру та виявити потенціал їхнього поєднання задля підвищення ефективності правових змін.

Інформаційна складова в цьому процесі має особливе значення. С. Г. Онопрієнко підкреслює: «...індивід... застосовує комплекс знань, вмінь та навичок для аналізу правових явищ, співвіднесення з тими цінностями, пріоритетами, уявленнями та підходами, які вже сформувалися... Без наявності притаманних інформаційній культурі елементів... сформуванню правосвідомості неможливо» [5, с. 84].

Отже, інформаційна культура стає засобом формування внутрішнього сприйняття права та передумовою для осмисленої правової поведінки.

М. Є. Черкаса акцентує увагу на трансформації механізмів впливу в умовах постіндустріального суспільства: «кардинально змінилися кількість, якість та засоби передачі інформації, розширився спектр відносин, які не «встигає» регулювати законодавство, і тому вони опосередковані перш за все правосвідомістю суб'єктів конкретної правової ситуації, а також традиціями громадянської культури» [6, с.178].

Це підтверджує зростання ролі опосередкованих чинників (особливо інформаційних і культурних) у регуляції правових відносин, особливо в умовах нормативної нестабільності.

У цьому ж руслі С. М. Скуріхін розглядає правову культуру як ідеальну модель: «Правова культура з позицій філософського підходу постає як сфера ідеального, як зразок для формування правової дійсності» [7, с. 17].

Цей підхід вказує на те, що правова культура виконує не лише регулятивну, а й ціннісно-мотиваційну функцію, формуючи рамки правомірної поведінки ще до впливу формального права.

Безпосередній вплив на ці процеси здійснюють також недержавні засоби масової інформації. Як зазначає О. В. Каплій: «Недержавні ЗМІ беруть безпосередню участь у процесі засвоєння особистістю норм і правил правомірної поведінки... здійснюють безпосередній вплив на правосвідомість, правову культуру та правомірну поведінку» [8, с. 464]. Таким чином, медіа не тільки транслюють правову інформацію, але й формують нормативні орієнтири, впливаючи на цінності та поведінку громадян.

Узагальнюючи, можна зазначити, що сучасне розуміння правової культури передбачає поєднання як прямих інституційних заходів (освіта, виховання, просвіта), так і складної системи опосередкованих впливів — соціокультурних, інформаційних та ціннісних, що функціонують у межах суспільства. Такий

підхід дозволяє не лише ефективніше формувати правову свідомість, а й забезпечити сталість правових трансформацій у суспільстві.

Отже, поділ засобів впливу на правову культуру на безпосередні та опосередковані не є лише методологічним прийомом, а становить підґрунтя для глибшого розуміння механізмів формування правосвідомості в сучасному суспільстві. Безпосередні засоби — правова освіта, виховання, просвіта — забезпечують формування правових знань і навичок на рівні індивіда, тоді як опосередковані — засоби масової комунікації, ціннісно-сміслові орієнтири, соціальні інституції — впливають на більш глибокі рівні правового мислення та світоглядних установок. Зростання ролі інформаційної культури в умовах сучасного цифрового соціуму, посилення нормативної невизначеності та ускладнення соціальних відносин висувають на перший план саме опосередковані механізми впливу, які забезпечують адаптивність і сталість правового порядку.

Отже, ефективна стратегія формування правової культури має враховувати діалектичну взаємодію між цілеспрямованими інституційними заходами та опосередкованими соціокультурним впливом, що разом формують цілісну систему правового саморозвитку суспільства.

Список літератури

1. Жеребкін В. Є. *Логіка: підручник для студентів юридичних спеціальностей* / В. Є. Жеребкін. – Київ : Товариство “Знання” України, 2006. – 256 с. Конверський А. Є. *Критичне мислення: підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей* / А. Є. Конверський. – Київ : Центр учбової літератури, 2020. – 370 с.
2. Петренко В. В. Посереднє, безпосереднє та опосередковане в культурі / В. В. Петренко // *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. – 2024. – Вип. 48. – С. 399–405.
3. Суходоля М. Безпосередні засоби впливу на правосвідомість та правову культуру. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. №85. С.150-155
4. Онопрієнко С. Г. Особливості співвідношення інформаційної та правової культури. *Юридичний вісник*. 2017. №2 (43). С.82–86. Черкас М. Є. Чинники, що впливають на формування правосвідомості в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. №3 (86). С.172–182.
5. Скуріхін С. М. Морфологія і динаміка правової культури: навч. посіб. – Одеса: Фенікс, 2020. – 314 с.
6. Каплій О. В. Правовий вплив недержавних засобів масової інформації на формування правової культури та правомірної поведінки громадян / О. В. Каплій // *Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія* / за ред. В. М. Журавльова. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – С. 450–476.